

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมระยะที่ 6 มุ่งหวังที่จะให้ประชาชนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณธรรม ในทุกระดับการศึกษา สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษาในระดับหลังการศึกษามัธยมศึกษาได้กำหนดเป้าหมายที่จะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เข้าศึกษาต่อ ร้อยละ 60 ซึ่งได้จัดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเน้นในเขตชนบทและท้องถิ่นห่างไกล ให้มีโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ สนับสนุนเช่นจัดหน่วยเรียนในชนบทห่างไกล จัดตั้งโรงเรียนใหม่ปีละ 30 โรงเรียน ขยายการศึกษานอกระบบโรงเรียนทุกรูปแบบ ยิ่งไปกว่านั้นในปีการศึกษา 2532 ยังได้รับปฐมนิเทศให้มีความคล่องตัวมากขึ้น ปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าเรียนต่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคโดยกำหนดให้แต่ละโรงเรียนมีพื้นที่บริการเพื่อรับนักเรียนซึ่งมีภูมิลำเนาหรือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่บริการเข้าเรียนเป็นกรณีพิเศษ จัดสรรโควตาให้นักเรียนจากโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่บริการได้จับฉลากเข้าศึกษาต่อเป็นพิเศษด้วย อย่างไรก็ตามแม้อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่จากการประเมินผลการดำเนินงานในปี 2532 พบว่านักเรียนได้เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 50.33 ซึ่งยังห่างจากเป้าหมาย ร้อยละ 9.67 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533 : 4-5) สำหรับอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2532 นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 62.15 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ระยะที่ 6 และอัตราการเข้าเรียนต่อของนักเรียนในระดับประเทศแล้ว นับว่าบรรลุเป้าหมาย แต่เมื่อได้ศึกษาอย่างละเอียดปรากฏว่ามีเพียง 5 อำเภอ เท่านั้นที่มีอัตราการเข้าเรียนต่อสูงกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ระยะที่ 6 นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบอัตราการเข้าเรียนต่อของอำเภอที่มีอัตราการเข้าเรียนต่อสูงที่สุดกับอำเภอที่มีอัตราการเข้าเรียนต่อต่ำสุด ซึ่งมีอัตรา ร้อยละ 82.64 และ 33.33 ซึ่งแตกต่างกันถึงร้อยละ 49.31 และจากการศึกษาอัตราการเข้าเรียนต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รายสังกัด ปรากฏว่านักเรียนที่จบจากโรงเรียนเอกชน ศึกษาต่อสูงสุด ร้อยละ 99.43 รองลงมาได้แก่นักเรียนที่จบจากโรงเรียนเทศบาล ศึกษาต่อร้อยละ 70.32 ส่วนนักเรียนที่จบจาก

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีอัตราการศึกษาต่อร้อยละ 7.00

(สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา, 2532 : 4) เมื่อเปรียบเทียบอัตราการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่จบจากโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้วจะมีความแตกต่างกันถึงร้อยละ 92.43 แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสงขลาที่มีความแตกต่างกันสูงมากในโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจและเลือกศึกษาเรื่อง โอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของนักเรียน ในหมู่บ้านที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน โดยเลือกเจาะจงหมู่บ้านในอำเภอจะนะ เนื่องจากอำเภอจะนะเป็นอำเภอที่มีความหลากหลายมากที่สุดทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ ทวี แก้วยอดและคณะ (2525 : 13) ได้กล่าวว่าสภาพเศรษฐกิจของประชากรในอำเภอจะนะ มีลักษณะแตกต่างกันมากในแต่ละกลุ่ม บางกลุ่มมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมากและบางกลุ่มมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมาก ประชากรมีอาชีพที่แตกต่างกันทั้งทำนา ทำสวนและประมง ด้านศาสนา ร้อยละ 41.26 นับถือศาสนาพุทธ อีกร้อยละ 58.74 นับถือศาสนาอื่น ซึ่งมีศาสนาอิสลามเป็นหลัก ด้านการศึกษาต่อนั้น จากอัตราการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2531 เข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2532 หมู่บ้านที่มีอัตราการศึกษาต่อต่ำสุด มีอัตราการศึกษาต่อร้อยละ 24.60 และหมู่บ้านที่มีอัตราการศึกษาต่อสูงสุด มีอัตราการศึกษาต่อร้อยละ 66.04

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านกับโอกาสในการเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต เพื่อมุ่งเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531 : 1) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการ

ถ่ายทอดวัฒนธรรมและเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม การศึกษาจึงเป็นรากฐานและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (2518 : คำนำ) กล่าวว่าการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาประเทศในด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา

ศักดิ์ดา ปรากฏประทานพร (2526 : 97) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

1. กระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนนำเอาความคิด ความอ่านในตัวเองออกมาใช้อย่างดีที่สุด
 2. กระบวนการที่พัฒนาความสามารถของทุก ๆ คน โดยความสามารถนั้นมีอยู่แล้วในตัวทุกคนแต่กำเนิด
 3. กระบวนการกระตุ้นให้สมองได้รับรู้ บันทึกไว้ แล้วรวบรวมซึ่งสรรพความรู้และคุณค่าทั้งปวง เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ
 4. กระบวนการจารึกแล้ว จารึกเล่าซึ่งประสบการณ์ทางสังคมของมนุษย์ให้เป็นที่ประจักษ์ในความคิดของผู้เรียน เพราะเมื่อแรกเกิดความคิดเหมือนดังกระดานชนวนที่ว่างเปล่า
 5. กระบวนการสั่งสอนอบรมให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรม หรืออยู่ได้ทั้งทางโลกหรือทางธรรม พร้อม ๆ กันไปในตัว
 6. กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ดำเนินต่อเนื่องไปตลอดชีวิต
- นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษาในหลาย ๆ ทางที่แตกต่างกัน เช่น การศึกษาคือการปรับตัว (Adjustment) การพัฒนาประสิทธิภาพทางสังคม (The Development of Social Efficiency) การพัฒนาบุคคล (The Personal Development) ความกระตือรือร้นอยากได้ความรู้ (Acquisition of a Body of Knowledge) การสร้างและการจัดประสบการณ์ใหม่
- คาร์เตอร์ วี กูด (CARTER V. GOOD, 1973 : 191) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

1. การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกชนิด ที่จะทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถในด้านต่าง ๆ พัฒนาเจตคติ และพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เป็นค่านิยม หรือเป็นคุณธรรมที่จะเป็นผลดีและเป็นที่ยอมรับ ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

2. กระบวนการทางสังคมที่จะทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่จะจัดไว้หรือสิ่งแวดล้อมที่มีการควบคุมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดหรือควบคุมเพื่อเป็นการสร้างประสิทธิภาพทางสังคม หรือพัฒนาการส่วนบุคคลที่ดีที่สุด ให้บุคคล

3. วิชาชีพอย่างหนึ่งสำหรับครู หรือวิชาที่สอนหรือเตรียมบุคคลให้เป็นครู วิชาสอนอยู่ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย วิชาเหล่านี้สอนเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญา ประวัติการศึกษา หลักสูตรวิธีสอนวิชาเฉพาะ วิธีสอนทั่วไป การสอน การบริหาร การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่น ๆ ที่ครูควรจะรู้จักเป็นจำนวนมาก รวมความว่าเป็นวิชาทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติซึ่งจะก่อให้เกิดความงอกงามสำหรับวิชาชีพครู

4. การศึกษาหมายถึงศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในอดีตซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบ

ชม ภูมิภาค (2531 : 55-56) ได้สรุปจากนักการศึกษาของไทย ซึ่งได้ให้คำนิยามของการศึกษาไว้หลายประการ ดังนี้

1. การศึกษาคือการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

2. การศึกษา คือ ความงอกงาม คนที่ได้รับการศึกษาย่อมมีความเจริญงอกงามทั้งทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ได้พบมากได้เห็นมากก็มีสติปัญญาความรู้เพิ่มพูนขึ้น คนที่มีการศึกษาย่อมรู้จักรับผิดชอบควบคุมตนเองได้ ฯลฯ

3. การศึกษา คือ กระบวนการของสังคม การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาต่าง ๆ จากคนปัจจุบันถึงอนุชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังรักษาวินัยธรรมและความเป็นอยู่ของสังคมไว้นิ่งสุญเปล่า

4. การศึกษา คือ การแสวงหาประสบการณ์และสิ่งที่อยู่แวดล้อมให้กับผู้เรียน

5. การศึกษา คือ การสร้างหรือจัดประสบการณ์เสียใหม่ให้เป็นประสบการณ์ที่มีความหมายต่อมนุษย์และเพิ่มพูนความสามารถของมนุษย์อีกด้วย ทั้งนี้เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คนเราจึงต้องสร้างหรือจัดประสบการณ์ให้ใหม่อยู่เสมอ

6. การศึกษา คือ การพัฒนาการของความสามารถ เป็นการส่งเสริมความสามารถของคนเราให้ไปถึงขีดสูงสุดตามความสามารถของเขาที่จะทำได้และเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

7. การศึกษาคือการสนองความต้องการ คนเรามีความต้องการทั้งทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

8. การศึกษา คือชีวิตแต่ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต เด็กจะต้องได้รับคำแนะนำให้รู้จักกับชีวิตจริง ให้เด็กรู้จักจริงทำจริงโดยจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก เอาเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันมา ใช้สอนเด็กและแนะนำให้เด็กนำไปปฏิบัติด้วย

9. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เขียนไว้ใน "วิชาครูเล่มเล็ก" ว่า การศึกษาคือเครื่องมือที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามทุกทางในตัวของบุคคล

บรรจง ชูสกุลชาติ (2532 : 7) กล่าวสรุปไว้ว่า การศึกษาทำหน้าที่หลายประการเฉพาะที่เป็นหลัก ๆ และเห็นชัดเจนคือ

1. ช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ
2. ช่วยให้เกิดเด็ก เยาวชน และประชาชนปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี
3. ช่วยถ่ายทอดความรู้เดิม และพัฒนาความคิดเพื่อค้นคว้าหาความรู้ใหม่
4. ช่วยก่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม คือ ผู้ด้อยสถานภาพทางสังคม ใช้การศึกษาเพิ่มคุณค่าของตนเองให้ทัดเทียมผู้อื่นได้ อย่างไรก็ตามอีกแนวความคิดหนึ่งกล่าวว่าการศึกษาทำให้เกิดช่องว่างในสังคม ในกรณีที่ผู้มีการศึกษาสูง ๆ มักจะเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า

5. ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน คือช่วยให้รู้จักเสียกรับประทานและดื่มสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย รู้จักการป้องกันโรคภัยอันตรายต่าง ๆ รู้จักออกกำลังตามสมควร รู้จักพักผ่อนให้เหมาะสม เป็นต้น

6. ช่วยให้ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือเพื่อการประกอบอาชีพตามที่ตนพอจะมีความสามารถหรือตามความต้องการ

7. ช่วยให้มีการพัฒนาทางจิตใจอย่างถูกต้องและเหมาะสมโดยเฉพาะประเทศไทยการจัดศึกษา วิธีการศึกษา รวมทั้งปรัชญาในการเรียนการสอน มีรากฐานจากการศึกษาในวัด จากแนวคิดพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นจึงมีการใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม และจริยธรรม ตลอดจนจนถึงปัจจุบันนี้ "การศึกษาเพื่อความเป็นนิกร"

ความสำคัญของการศึกษา

การที่จะพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองของประเทศ ให้บรรลุผลสำเร็จและเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าตามที่พึงประสงค์ได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้ มีคุณภาพ และกระบวนการพัฒนาการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญที่สุด ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531:1)

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2532 : 1) ได้กล่าวถึงการศึกษาว่า การศึกษา เป็นเครื่องมือสำหรับเตรียมคนให้ปฏิบัติตามคุณค่าอันเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นผลรวมของประสบการณ์ทั้งหลายที่บุคคลหรือกลุ่มคนได้เรียนรู้ เป็นกระบวนการสร้างความเจริญเติบโต งอกงาม (Process of Growth) ดังนั้นเมื่อเราจะเริ่มพัฒนาชุมชนใด จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอันดับแรก

การศึกษาภาคบังคับ (สมาคมศึกษาธิการแห่งประเทศไทย, 2533 : 1-10)

ตั้งแต่โบราณจนถึงสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การจัดการศึกษาของไทย ยังไม่มีระบบ ที่แน่นอนและอยู่ในวงจำกัดไม่ได้เป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐแต่เป็นเรื่องที่ประชาชนจะแสวงหาเอาเอง การศึกษาจึงเป็นของบุคคลจำนวนน้อย ผู้ที่ได้รับ การศึกษามักเป็นบุคคลชั้นสูง ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีโอกาส สถานที่เรียนมักอยู่ในราชสำนักวัดใหญ่ ๆ และบ้าน วิชาที่เล่าเรียนได้แก่อ่าน เขียนหนังสือไทย และตัวเลข บ้างเล็กน้อย การจัดตั้งสถานศึกษา "โรงเรียน" เพิ่งมีเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2414 อันเป็นช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นมีการ จัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับโดยมีแผนนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุดคือ การขยายการศึกษาทั้ง ในกรุงเทพมหานครและหัวเมืองให้กว้างขวางจนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯประกาศตั้งกระทรวงธรรมการเมื่อ พ.ศ. 2435

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริ และพระบรมราโชบายส่งเสริมขยายการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ออกไปให้ กว้างขวางโดยออกพระราชบัญญัติบังคับเด็กเข้าเรียน เพื่อให้ราษฎรทุกคนมีโอกาส เข้าเล่าเรียน โดยเท่าเทียมกัน ซึ่งเรียกภาคการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์โดย นักเรียนชายจะต้องเรียนทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา จึงจะจบการศึกษาภาคบังคับ ส่วนนักเรียนหญิงเรียนประถมสามัญหรือจบชั้นประถมปีที่ 3 ก็ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เน้นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาให้กว้างขวาง รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น จนกระทั่งถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นโยบายในการจัดการศึกษาภาคบังคับก็ยังคงได้รับการเอาใจใส่ ได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับให้ทุกคนเข้าเรียนจนจบประโยคประถมศึกษา 4 ปี และประถมศึกษาสามัญ 2 ปี (ป.5-6) และแผนการศึกษา พ.ศ. 2479 กำหนดภาคบังคับเหลือเพียง 4 ปี จนถึงแผนการศึกษา พ.ศ. 2494 ได้กำหนดว่าการศึกษาภาคบังคับได้แก่การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้บุตรกุลธิดาทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับแต่ไม่ได้กำหนดจำนวนปีที่บังคับ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดหรือเปิดโอกาสให้ขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น แม้จะบังคับให้อยู่ในโรงเรียนเพียง 4 ปี จนแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 กำหนดการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี แต่การขยายการศึกษาภาคบังคับไม่ได้บรรลุตามเป้าหมาย คือขยายได้เพียงร้อยละ 51.43 หรือ 2,854 ตำบล จากตำบลทั่วประเทศ 5,549 ตำบล แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้ลดเวลาในการจัดการศึกษาภาคบังคับเหลือเพียง 6 ปี

การมัธยมศึกษา

รุ่งทิวา จักร์กร (2526 : 1) อ้างถึง พจนานุกรมการศึกษาซึ่งมีคาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) เป็นบรรณาธิการให้ความหมายของการมัธยมศึกษาไว้ว่า การมัธยมศึกษาคือการศึกษาที่วางแผนไว้สำหรับเยาวชนในวัย 12-17 ปี เน้นหนักเพื่อเป็นเครื่องมือให้กับการเรียนรู้ แสดงออกและทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นไปของชีวิตที่แท้จริง และเป็นการพัฒนาทัศนคติในการคิดค้นมโนสำนึกและสภาวะอันเกี่ยวกับสังคม ร่างกาย และสติปัญญา

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2519 : 4-5) ได้กล่าวว่าการมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลางที่อาศัยประถมศึกษาเป็นพื้นฐาน มีจุดมุ่งหมายจะสำรวจและส่งเสริมความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้และทักษะอันเพียงพอแก่การประกอบอาชีพหรือเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น

หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ปัจจุบันมีหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หลายหน่วยงาน ดังนี้
(สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2534 : 4-10)

1. กรมสามัญศึกษา
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
3. กรมศิลปากร
4. กรมการฝึกหัดครู
5. กรมการศาสนา
6. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
7. กรมการศึกษานอกโรงเรียน
8. ทบวงมหาวิทยาลัย

ความสำคัญของการมัธยมศึกษา

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาระดับที่มีความสำคัญมาก ระดับหนึ่งทั้งนี้เพราะผู้เรียนในระดับนี้เป็นวัยรุ่น ซึ่งมีลักษณะอ่อนไหว มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยมได้มาก อีกทั้งกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การจัด การศึกษาระดับนี้จึงต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุมมีหลักการที่แน่นอน เพื่อปลูกฝังและ สร้างสรรค์ให้เยาวชนของชาติมีลักษณะและคุณสมบัติตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ ความสำคัญของการมัธยมศึกษาอาจแบ่งได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2524 6-7)

1. ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อการพัฒนาบุคคล

เนื่องจากผู้เรียน ในระดับมัศึกษากำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การศึกษาระดับนี้จึงมีส่วนในการสร้างคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิต ได้อย่างดีเป็นที่ยอมรับของสังคม มีความรู้ความสามารถ ที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักรักษาสุขภาพ ของตน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

2. ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ

การมัศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางสังคมและการเมือง เพราะเหตุว่าโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นสถาบันทางการศึกษาที่วางรากฐาน ทางความคิดและความประพฤติของวัยรุ่น ปลูกฝังคุณธรรม และความสำนึกในสิทธิ

หน้าที่ของพลเมือง สร้างความมีวัฒนธรรมและศีลธรรมให้สัมพันธ์ที่เป็นพลเมืองของชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เป็นประชาชนที่มีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่และถูกต้อง ในอนาคต ตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เดิมสังคมยังไม่ซับซ้อน สถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ชนบธธรรมนิยมประเพณี พิธีการ ความเชื่อและแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่เยาวชน ของชาติคือ บ้านหรือองค์กรศาสนา แต่เมื่อสถาบันต่าง ๆ ในสังคมพัฒนาขึ้นและซับซ้อน มากขึ้น บทบาทในการจัดเตรียมเยาวชนและถ่ายทอดวัฒนธรรมก็ตกอยู่ที่โรงเรียน เป็นส่วนใหญ่ ในระยะแรกโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นก่อน ทำหน้าที่หลักในการสร้าง ทักษะพื้นฐาน อันได้แก่ การอ่าน การเขียน และการคิดเลข ต่อมาสังคมมีความซับซ้อน มากขึ้น การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เริ่มมีความจำเป็นสำหรับสมาชิกของสังคม จนกระทั่ง ในบางประเทศถือว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษามีความจำเป็นสำหรับเยาวชน ทุกคน และได้กำหนดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ

การมัธยมศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสังคม ในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น และจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การประกอบอาชีพจำเป็นต้องมีการแข่งขันกันมาก ผู้ที่มีความสามารถก็จะเป็นผู้ที่มี โอกาสทางเศรษฐกิจดี และจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลให้เกิดความเจริญ ทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งในเรื่องนี้การศึกษาระดับมัศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย อย่างยิ่ง โดยเหตุที่ว่าผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาจะได้สำรวจความสนใจและความถนัด ของตน และกำหนดอนาคตทางการประกอบอาชีพไว้ค่อนข้างจะแน่นอนแล้ว ทั้งสติปัญญา ความสามารถและร่างกายก็พัฒนาเกือบจะเท่ากับผู้ใหญ่ การปลูกฝัง พัฒนาความสามารถ และเจตคติในการประกอบอาชีพตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของ ผู้เรียนแต่ละคนย่อมจะเป็นการสร้างความสามารถที่เสริมกับพรสวรรค์ของแต่ละบุคคล อันเป็นผลทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง และเป็นการสร้างกำลังทางเศรษฐกิจ ของชาติ

จุดมุ่งหมาย ของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532 : 5)

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนา คุณภาพชีวิตและการศึกษาคือ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม

คามบทบาทและหน้าที่ของคนในฐานะ เป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอ
ที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มั่นใจในการปรับปรุงงาน
ตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามยชุมชนและครองชีวิต โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสังคม

หลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ,
2532 : 5)

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน ค้นพบความสามารถ ความถนัดและ
ความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพหรือ
การศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

กล่าวได้ว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาทำหน้าที่เตรียมผู้เรียนเพื่อให้สามารถ
ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือให้ผู้เรียนสามารถออกไปประกอบอาชีพได้
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมธิราช, 2524 : 18) เป็นการศึกษาที่จัดสำหรับผู้เรียน
ที่มีอายุประมาณ 12-17 ปี เป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากประถมศึกษา การศึกษา
ระดับนี้เป็นการศึกษาภาคบังคับในบางประเทศ สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันการศึกษา
ระดับมัธยมศึกษา ไม่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมธิราช,
2524 : 5) แต่นักการศึกษาของไทยหลายท่านก็ได้เสนอแนะให้มีการขยายการศึกษา
ของประเทศให้สูงกว่าปัจจุบัน ดังเช่น

ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ และคณะ (2529 : 32-33) กล่าวว่า
การมัธยมศึกษาตอนต้นควรจะเป็นการศึกษาที่ทุกคนมีโอกาสได้เรียนเป็นการศึกษาสากล
(Universal Education) การจัดการศึกษาในอนาคตควรจัดให้ประชาชนทุกคนอยู่
ในระบบโรงเรียนอย่างน้อยจนถึงอายุ 15 ปี บริบูรณ์ หรือจนจบมัธยมศึกษาตอนต้น
วิบูลย์ลักษณ์ ทองเชื้อ และมนตรี มีลำไย (2524 : 27) ได้เสนอ
มาตรการการศึกษาในทศวรรษหน้าว่า ควรเพิ่มการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี

โอกาสทางการศึกษา

วันชัย ไชยวงศ์คำ (2526 : 22 อ้างอิงมาจาก Bowman .
1975 : 76-77) ได้ให้ความหมายของโอกาสทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. หมายถึง ให้เด็กได้ข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการเลือกโรงเรียน
ตลอดจนการเลือกที่จะเรียนต่อ หรือจะทำงานเมื่อใดและอย่างไร
2. หมายถึง การจัดความแตกต่างในเรื่องความสามารถทั้งที่เด็ก
ได้รับพันธุกรรมหรือจากสภาพแวดล้อมทางบ้าน

3. หมายถึง การมีเงินค่าใช้จ่ายสำหรับหนังสือเรียน

ก่อ สวัสดิทานิชย์ และคณะ (2529 : 32-33) ได้กล่าวถึงโอกาส
ทางการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือบริการที่รัฐควรจัดให้ประชาชนมีโอกาสเข้ารับบริการ
อย่างเสมอภาค ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของประเทศหรือมีอาชีพใด ๆ และประทีป สยามชัย
(2526 : 109) ได้กล่าวว่าเยาวชนไม่ว่าอยู่ในชนบทและอยู่ในเมือง ควรมีโอกาส
ทางการศึกษาเท่าเทียมกัน

แนวนโยบายหรือแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติได้กล่าวไว้อย่าง
ชัดเจนในเรื่องโอกาสทางการศึกษา ดังแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520
ได้กล่าวไว้ในหมวดที่ 2 แนวนโยบายการศึกษาของรัฐว่า สถานศึกษาพึงให้
ความเสมอภาคแก่บุคคล ในการเข้ารับการศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้น ๆ
การศึกษาที่มีใช้ภาคบังคับ รัฐพึงวางมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้บุคคลมีโอกาสดำเนิน
การศึกษา โดยเท่าเทียมกัน และในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้กล่าวไว้ว่ารัฐพึงจัดและส่งเสริม
การมัธยมศึกษาเพื่อประกันความเสมอภาคในโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษา ในระดับนี้
ของพลเมือง

กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษา ได้ส่งเสริม สนับสนุนและรณรงค์ให้นักเรียนและเยาวชนได้มีโอกาส
เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะท้องถิ่นห่างไกลและชนบท
ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ระยะที่ 6 ได้มีการดำเนินการ
หลายรูปแบบ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เช่น ได้ปรับปรุง

รูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบกึ่งระบบโรงเรียน ยกเว้นค่าบำรุงการศึกษา
จัดหนังสือเรียนให้ยืมเรียน จัดที่พักให้นักเรียนที่อยู่ห่างไกล และจัดรถรับส่ง เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522 : 10) ได้กล่าวถึง
โอกาสการเรียนรู้ว่าขึ้นกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่าปัจจัยอื่น โดยเฉพาะ
อาชีพของพ่อแม่เป็นตัวแทนของปัจจัยทั้งหมดที่เกี่ยวกับสภาพทางบ้าน

และผลการวิจัยของคาลเวิร์ท (Calvert) เกี่ยวกับนักเรียนที่ออกกลางคัน
ของโรงเรียน 6 แห่งในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าจากการประมาณทางเศรษฐกิจ
ในครอบครัวที่นักเรียนออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาภาคบังคับตามความคิดเห็น
ของครูใหญ่ พบว่ากว่าร้อยละ 60 มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ร้อยละ 35 มีฐานะ
ทางเศรษฐกิจปานกลาง และประมาณร้อยละ 5 มีฐานะทางเศรษฐกิจดี
(วันเพ็ญ ไชยวงศ์คำ, 2527 : 24-26 อ้างอิงมาจาก Calvert, 1968 : 30)

สุวิมล กาญจนโกมล (2524 : 72) ได้ศึกษาพบว่าสภาพแวดล้อม
ทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับโอกาสในการได้เข้ารับการศึกษาของนักเรียน
ประถมศึกษาในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และปรีชา ศิริราช (2513, 41-42)
ได้ศึกษาปัญหาของเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า
สืบเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งการใช้แรงงานเด็กและรายได้
ของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของโคลแมน (Coleman) ที่กล่าวถึงสาเหตุ
ที่ทำให้เด็กมีโอกาสเข้ารับการศึกษาต่างกันเป็นผลมาจากสภาพทางบ้านของเด็ก
ฐานะทางเศรษฐกิจ ความต้องการใช้แรงงานของเด็กและแหล่งที่อยู่อาศัยของเด็ก
(สันกำแพง, 2522 : 50 อ้างอิง มาจาก Coleman, 1969 : 28)

สมใจ หอมเย็น (2514 : 166) ศึกษาพบว่าตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อ
ความไม่เสมอภาคทางการศึกษาเนี่ยมักจะมาจากความยากจนของประเทศ คนที่มีฐานะ
ทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับสูงจะมีโอกาสได้ศึกษาต่อมากกว่าคนที่มีฐานะ
ทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำกว่า

กล่าวได้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญที่กำหนดโอกาส
การเข้าศึกษาต่อของเด็ก เด็กที่มีสติปัญญาดีเป็นจำนวนมากไม่ได้เรียนต่อในชั้นที่สูงขึ้นไป
เพราะขาดทุนทรัพย์ เด็กที่เกิดมาในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่า

จะต้องเสียเปรียบในหลายด้านเพราะเขาจะมีค่านิยมและความคาดหวังเกี่ยวกับ
ชีวิตอนาคตที่ต่ำกว่าเป็นประการแรก ประการต่อไปถ้าหากเด็กจะมีความคาดหวัง
เกี่ยวกับชีวิตอนาคตที่สูงกว่าเด็กอื่นจากสภาพแวดล้อมที่เหนือกว่าตน เด็กคนแรกจะต้อง
ทุ่มเทกำลังกายและใจมากกว่าเด็กคนที่สองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่เสมอกัน
เพราะทุนแต่เริ่มไม่เท่ากัน ประการสุดท้ายก็คือความไม่เสมอภาคของโอกาส
ทางการศึกษาเกิดขึ้นจากความเหลื่อมล้ำในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของเด็กและ
ครอบครัว การที่เด็กเกิดในครอบครัวที่ยากจน เด็กมีโอกาสน้อยที่จะเรียนรู้และรับวัฒนธรรม
ของสังคมได้น้อยกว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 3-4)

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2532 : 62) กล่าวว่าความแตกต่างทางด้าน
เศรษฐกิจของครอบครัวก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในโอกาสของเด็กที่จะได้รับการศึกษา
และสุมิล กาญจนโกมล (2524 : 103-104) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมกับโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของนักเรียน
ประถมศึกษาในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่าสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทางด้าน
การประเมินราคาที่ดิน แรงงาน รายได้ของประชากรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับโอกาส
ทางการเข้ารับการศึกษา ด้านอัตราการเข้าเรียน และสิทธิชัย ฮาดานิติ (2524 : 45)
กล่าวว่านักเรียนที่มีภูมิหลังทางเศรษฐกิจด้อยกว่ามีโอกาสน้อยที่จะได้รับการศึกษาน้อยกว่า
โอกาสในการศึกษาต่อของนักเรียนที่บิดามารดาประกอบอาชีพแตกต่างกันจะไม่เท่ากัน
เด็กจากครอบครัวที่มีสภาพทางเศรษฐกิจสูงจะมีโอกาสเรียนต่อสูงขึ้นไปมากกว่าเด็กที่มี
สภาพทางเศรษฐกิจต่ำ

ปริมาณการถือครองที่ดินกับโอกาสทางการศึกษา

เนื่องจากประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งใช้
วิธีการเพาะปลูกแบบเก่า ๆ ฉะนั้นจึงจำเป็นจะต้องมีที่ดินจำนวนมากเพื่อใช้ประกอบ
การเกษตรกรรม จำนวนเนื้อที่ถือครองจะมีผลต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร
นาคล คุ่มประวดี (2517 : 47-48) ได้ศึกษาพบว่าผู้ที่มาจากชนบทที่มีที่ดินเป็น
ของตนเอง มีความต้องการศึกษาต่อสูงกว่าผู้ที่มาจากชนบทและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของ
ตนเอง และผู้ที่มีเนื้อที่ถือครอง 20 ไร่ ขึ้นไป มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษา

สูงกว่าครอบครัวที่มีเนื้อที่ถือครอง 1-19 ไร่ และครอบครัวที่มีเนื้อที่ถือครอง 1-19 ไร่ มีความต้องการให้บุตร ได้รับการศึกษาสูงกว่าครอบครัวที่ไม่ทราบจำนวนเนื้อที่ถือครอง และจากการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ใช่เกษตรกรก็ได้ผลสอดคล้องกันคือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทราบจำนวนที่ดินที่ถือครองมีความต้องการให้บุตร ได้รับการศึกษาสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่ไม่ทราบจำนวนที่ดินถือครอง และหัวหน้าครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่ไม่ทราบจำนวนที่ดินถือครอง มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

รายได้กับโอกาสทางการศึกษา

วันทนี ไชยวงศ์คำ (2526 : 24) ศึกษาพบว่ารายได้ของครอบครัว รายได้ของบิดา มีความสำคัญต่อโอกาสทางการศึกษาของบุตร เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามีรายได้สูงจึงได้เปรียบเกี่ยวกับ โอกาส ในการศึกษามากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามีรายได้ต่ำ

เมื่อพิจารณาถึงรายได้ของครอบครัว พบว่ารายได้ของครอบครัวเป็น ตัวแปรที่สำคัญตัวแปรหนึ่งในการแยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ (สุนทร ไตรรัตน์, 2525 : 62) จากการวิเคราะห์รายได้ของครอบครัวนักเรียนกับ โอกาสในการเข้าศึกษาต่อพบว่า ครอบครัวที่มีรายได้ต่างกันนักเรียนมีโอกาสดำเนินการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนมักจะขาดความพร้อมในการเรียน เข้าเรียนด้วยความขัดสน ขาดแคลน อุปกรณ์การเรียน ในบางครั้งนักเรียนจะต้องใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนช่วยครอบครัว ทำงานหาเงินเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ทำให้ผลการเรียนต่ำ อัตราการออก กลางคันสูง โอกาสที่นักเรียนจะได้เรียนต่อมีน้อย ส่วนนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและจูงใจให้สนใจในการเรียน กล่าวคือโอกาส ในการประสบความสำเร็จในการเรียนและการเข้าศึกษาต่อระดับสูงมีมาก ซึ่งสอดคล้อง กับผลการศึกษาของคอสเตอร์ (Coster, 1959 : 55-62) ที่พบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงส่วนมากจะประสบความสำเร็จในการเรียน (สุนทร ไตรรัตน์, 2525 : 68)

โรงงานอุตสาหกรรมกับโอกาสทางการศึกษา

โรงงานอุตสาหกรรมเป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงการพัฒนาของชุมชนอย่างชัดเจน คนในชุมชนจะตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ก็จะให้ความสนใจเรื่องการศึกษาเล่าเรียนเป็นพิเศษ และรังสรรค์ ทิมพันธุ์พงศ์ (2527 : 67) ศึกษาพบว่าโรงงานอุตสาหกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการมาเรียน นักเรียนที่อาศัยอยู่ในแหล่งอุตสาหกรรมจะมีอัตราการมาเรียนสูงกว่านักเรียนที่อาศัยอยู่ในแหล่งที่ไม่มีอุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุนทร ไตรรัตน์ (2525 : 21) ซึ่งศึกษาพบว่านักเรียนที่อยู่ในแหล่งอุตสาหกรรม มักเลือกอาชีพระดับสูงและนักเรียนที่อาศัยอยู่ในแหล่งเกษตรกรรมจะเลือกอาชีพระดับต่ำ

การท่องเที่ยวกับโอกาสทางการศึกษา

การท่องเที่ยว ตามความหมายขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourist Organization หรือ WTO.) หมายถึงการเดินทางใด ๆ ก็ตาม ที่ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ (ศูนย์บริการธุรกิจภาคใต้ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2531 : 1)

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
 2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
 3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตามที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ
- ผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยทั่วไปคือ (วินิจ วีรยางกูร,

2532 : 60)

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ
2. ผลกระทบทางสังคม
3. ผลกระทบทางวัฒนธรรม
4. ผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม

ประโยชน์ของการท่องเที่ยวในแง่เศรษฐกิจ มีดังนี้

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530 : 1-2)

1. เงินสะพัด
2. สร้างอาชีพ
3. กระจ่ายรายได้

ซึ่งวินิจ วิจารณ์ (2532 : 60-62) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจไว้อย่างสอดคล้องกันคือ

1. ก่อให้เกิดรายได้
2. เกิดการจ้างงาน
3. ระดับราคาสินค้าสูงขึ้น

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2531 : 90-104) ได้ศึกษาอิทธิพลของสถานที่ท่องเที่ยวประเภทสถานเริงรมย์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าสถานที่เหล่านี้มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ คือ

1. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
2. ปรับปรุงบุคลิกภาพ
3. นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
4. พักผ่อนหย่อนใจ
5. มีนิสัยและทันสมัย

วิชัย เทียนน้อย (2528 : 4-6) กล่าวถึงบทบาทของการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมว่ามีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพและความเป็นมิตรไมตรี ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน ซึ่งเป็นผลให้ชาวพื้นเมืองพยายามต่อสู้เพื่อที่จะยกฐานะด้านการศึกษาให้เท่าเทียมนักท่องเที่ยว นักเรียนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีสถานที่ท่องเที่ยว จึงเข้าศึกษาต่อสูงกว่านักเรียนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่ไม่มีสถานที่ท่องเที่ยว

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนกับโอกาสทางการศึกษา

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2525 : 57-63) ได้กล่าวถึงลักษณะการตั้งบ้านเรือนว่า สังคมไทยในชนบทซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนเป็นแบบไม่มีการวางแผน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. การตั้งบ้านเรือนรวมกัน (Cluster)
2. การตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายกัน (Scatter)
3. การตั้งบ้านเรือนเป็นแนว (Line)

การตั้งบ้านเรือนรวมกัน เป็นการตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่เป็นกลุ่มในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ซึ่งมีผลดีคือ

1. ประชาชนในหมู่บ้านสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้สะดวก จึงทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบกลุ่มปฐมนุญ และระบบเครือญาติมีความแน่นแฟ้น
2. ประชาชนในหมู่บ้านสามารถช่วยเหลือกันได้ง่ายและรวดเร็ว
3. เจ้าหน้าที่ทางราชการสามารถหอบะ และเรียกประชาชนมาประชุมได้ง่าย

การตั้งบ้านเรือนเป็นแนว เป็นการตั้งบ้านเรือนตามแนวริมฝั่งแม่น้ำลำคลองหรือริมเส้นทางคมนาคม ซึ่งมีผลดีคือ

1. สะดวกในการติดต่อสัมพันธ์กัน และติดต่อแหล่งบริการต่าง ๆ ได้ง่าย
2. เจ้าหน้าที่ทางราชการสามารถหอบะและนัดหมายประชาชนได้ง่าย

และสะดวก

การตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจาย เป็นการตั้งบ้านเรือน กระจายไปในพื้นที่ไร่นาของตนเอง ซึ่งมีผลดีคือประชาชนมีความสะดวกในการประกอบอาชีพ สามารถขยายกิจการได้ง่าย แต่มีผลเสียคือ

1. บ้านเรือนของประชาชนตั้งอยู่ห่างกันออกไป ไม่สะดวกในการติดต่อสัมพันธ์กัน
2. ประชาชนอยู่ห่างจากแหล่งบริการชุมชน เช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย เป็นต้น จึงไม่สะดวกในการเดินทางไปมาเพื่อขอรับบริการต่าง ๆ จากแหล่งดังกล่าว

3. ไม่สะดวกแก่เจ้าหน้าที่ทางราชการในการติดต่อนัดหมายหรือประชุม

การตั้งบ้านเรือนแบบรวมกัน (Cluster) และการตั้งบ้านเรือนแบบเป็นแนว (Line) จะมีส่วนช่วยเสริมให้การพัฒนาเป็นไปได้ง่ายกว่า

การตั้งบ้านเรือนแบบกระจัดกระจาย (Scatter) และจากการวิจัยของ รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงศ์ (2527 : 25-30) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลกระทบต่ออัตราการมาเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางพบว่าลักษณะการตั้งบ้านเรือนของประชาชนในท้องถิ่นที่มีการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นกลุ่ม หรือกระจายตามแนวยาวติดต่อกันไปเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมาเรียนของนักเรียน

วิเชียร เกตุสิงห์ (2531 : 7-17) ได้ศึกษาสภาพที่เกี่ยวข้องหรือเป็นสาเหตุของปัญหาทางการศึกษา พบว่าการตั้งบ้านเรือนกระจกระบาย และห่างไกลเป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ รัชนิกร เศรษฐ์ 2528 : 148) ที่กล่าวไว้ว่า กระบวนการตั้งถิ่นฐานในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบแยกอยู่โดดเดี่ยว นักเรียนอยู่กันกระจกระบาย เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการศึกษา

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของประชาชนจึงมีผลต่อโอกาสทางการศึกษา ชุมชนที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะมีโอกาสทางการศึกษา สูงกว่าชุมชนที่อยู่กันอย่างกระจกระบาย

การฝึกอบรมกับโอกาสทางการศึกษา

ปรีชา ศรีวาลย์ เกศินี หงสนันท์ และอดิศักดิ์ ทองบุญ (2525 : 6 อ้างอิงมาจาก Oatery, M., 1940 : 4) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า ได้แก่ กิจกรรมใด ๆ ที่ตั้งใจ พยายามที่จะปรับปรุงทักษะในการทำงานของบุคคล

น้อย ศิริโชติ (2524 : 4) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มความรู้ และทักษะให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งอาจจัดเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้ ผู้จัดการฝึกอบรมอาจจะเป็นหน่วยราชการ เอกชนหรือบริษัท ห้างร้านก็ได้

วิธีการฝึกอบรม

น้อย ศิริโชติ (2524 : 75-76) ได้แบ่งวิธีการฝึกอบรมเป็น

4 ประเภท คือ

1. ประเภทบรรยายและอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
2. ประเภทให้ผู้เข้ารับการอบรมมีบทบาทร่วม เช่นการสัมมนา การอภิปรายกลุ่ม การประชุม การระดมความคิด ฯลฯ
3. ประเภทพัฒนาเฉพาะตัวบุคคล เช่นการสอนแบบสำเร็จรูป การสอนแนะ
4. ประเภทใช้สื่อ ในการฝึกอบรมเป็นส่วนประกอบสำคัญ เช่นการใช้สไลด์ประกอบเสียง

กล่าวได้ว่าการฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความถนัดและประสบการณ์ตลอดจนเจตคติอันจำเป็นและเหมาะสมเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงาน การเข้าร่วมอบรม ประชุมสัมมนา มีความสัมพันธ์กับศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (วิรุฬ โณ โฉมจัน, 2531 : 25-29) หมู่บ้านที่มีการจัดฝึกอบรมบ่อย ประชาชนจะเห็นช่องทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าศึกษาต่อ ในระดับสูงขึ้น ไปด้วย

กิจกรรมทางศาสนา กับ โอกาสทางการศึกษา

กิจกรรมทางศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับสังคม ในลักษณะ เกื้อหนุนที่มีอิทธิพลต่อความคิดอ่านของประชาชน ซึ่งปรีชญา เวสวัรัช (2527 : 223-224) ได้กล่าวถึงวัดซึ่งเป็นสถาบันของศาสนาว่า เดิมวัดเป็นแหล่ง ให้ความรู้แก่เด็ก ในหมู่บ้าน เมื่อรัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วม ในการศึกษา ก็ได้เริ่มจากวัดเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนจำนวนมากชาวบ้านหรือรัฐบาล ได้เริ่มก่อตั้งโดยอาศัยวัดเป็นจุด เริ่มต้น บทบาทของวัดเกี่ยวกับการศึกษาจึงมีมาก เดิมนอกเหนือจากการที่พระมีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน โดยทั่วไปแล้วพระยังเป็นผู้นำชุมชนที่สำคัญ เป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน จึงมีอิทธิพลต่อความคิดอ่านของประชาชนมาก ทั้งวัด โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ ในลักษณะ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

พระมหาประยุทธิ์ ปยุตโต (2527 : 5) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระภิกษุต่อสังคมศฤห์ว่ามี 3 ประการ คือ

1. ให้การศึกษา คือการอบรมสั่งสอน แนะนำในการดำรงชีวิต
2. เผยแพร่ธรรม ช่วยเหลือให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรม
3. สงเคราะห์ คือให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน

และได้กล่าวถึงบทบาทของพระภิกษุ ในฐานะผู้นำชุมชนว่ามี 2 บทบาทหลัก คือ

1. เป็นผู้นำ ในด้านจิตใจ
2. เป็นผู้นำ ให้ชุมชนเห็นช่องทางในการพัฒนาที่เหมาะสม เป็นผู้ประสาน

การรวมตัวของประชาชนในด้านการพัฒนาอันอยู่บนพื้นฐานสำคัญ ได้แก่การให้การศึกษา การเผยแผ่ธรรม และการสงเคราะห์

สำหรับศาสนาอิสลาม ท่านศาสดามุฮัมมัด ได้มีโอวาทหลายตอนเกี่ยวกับการศึกษา เช่น "การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นแก่มุสลิมทั้งชายหญิง หรือ "จงศึกษาตั้งแต่อยู่ จนถึงหลุมฝังศพ" ดังนั้นพฤติกรรมทางการศึกษาของคนไทยมุสลิม น่าจะมีความสัมพันธ์กับความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลาม (เสาวนีย์ จิตต์พินิจ, 2524 : 17)

จำนง อภิวัฒน์สิทธิ์ (2523 : 145-152) ได้กล่าวว่าในสังคมไทย พระภิกษุและวัดมีบทบาทมาก วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิต พระภิกษุจึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน และอำนาจ ยัส โยธา (มปป. : 25) กล่าวว่าศาสนาเป็นเครื่องมือแรกของมนุษย์ที่มีบทบาทต่อการจัดระเบียบของสังคม

เจียมพงศ์ วงศ์ธรรม (2519 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม พบว่าพระสงฆ์มีส่วนช่วยสอนหนังสือเผยแพร่ธรรม พัฒนาท้องถิ่น วัด โรงเรียนและให้การสงเคราะห์ ซึ่งกานานุช เล็กวิจิตร (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระภิกษุที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน ในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทมากต่อการศึกษานอกโรงเรียน

วิรุฬ โฉมโณจันทร์ (2529 : 29) กล่าวว่าการศึกษาพระธรรมเทศนาหรือคำสอนทางศาสนา มีความสัมพันธ์กับศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน บุคคลจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ได้จะต้องยึดหลักธรรม ในศาสนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ด้วยส่วนหนึ่ง

การจัดกิจกรรมทางศาสนา เป็นการส่งเสริมให้ศาสนิกชนมีความใกล้ชิดต่อสถาบันทางศาสนามากขึ้น ปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาจึงมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการศึกษา

บทบาทของกรรมการการศึกษา กับ โอกาสทางการศึกษา

คณะกรรมการการศึกษาเป็นคณะบุคคลซึ่งโดยปกติควรมีใหญ่เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้ง โดยเสนอชื่อผู้เห็นสมควรเพื่อ ให้จังหวัดแต่งตั้ง จำนวนบุคคลขึ้นอยู่กับความเหมาะสม สมาชิกในคณะกรรมการการศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอันจะกินและเป็นที่เชื่อถือของชาวบ้าน ซึ่งมักประกอบด้วยผู้นำชุมชน

ภารกิจสำคัญของคณะกรรมการการศึกษา ถือเป็นกลไกสนับสนุนกิจกรรม
ด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนและเป็นองค์ประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วย
กล่าวได้ว่าการมีภารกิจที่สำคัญ 2 ประการคือ (ปรัชญา เวสารัชช์, 2527 : 216)

1. ร่วมกำหนด ให้ความสำคัญเห็นและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

เช่นกิจกรรมทางวัฒนธรรม การแข่งขันกีฬา การจัดนิทรรศการ หรือการปรับปรุง
พัฒนาโรงเรียน โดยมีส่วนช่วยเหลือ ในการให้คำปรึกษาหารือและร่วมใจดำเนินการ
ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. เป็นผู้ประสานงานกับชุมชน และช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรม
ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

โดยสถานภาพส่วนตัวคณะกรรมการการศึกษา เป็นที่เชื่อถือ เป็นผู้ที่มี
มีอิทธิพลต่อความคิด หักศนคติของชุมชนอยู่ด้วยแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สนับสนุน
การศึกษา ของคณะกรรมการการศึกษาจึงมีส่วนช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้เยาวชนและ
ประชาชนมีโอกาสด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น

การมีไฟฟ้าใช้กับ โอกาสทางการศึกษา

การบริการไฟฟ้า ในท้องถิ่นเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนตื่นตัว ได้เป็นอย่างดี
คือถ้าชุมชนใดมีบริการ ไฟฟ้าคนในชุมชนก็จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกหลายทาง
เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ปัจจัยประเภทนี้เป็นตัวบ่งชี้ในเรื่องการพัฒนาชุมชน
คือจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะส่งผลต่อการศึกษาด้วย
(รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงศ์, 2527 : 66)

สุทิน จิมโฆม และเดือนจิตต์ จิตต์อารี (ม.ป.ป. : 15-19) ได้ศึกษา
พบว่าท้องถิ่นที่มีบริการด้านสาธารณูปโภคพร้อมนักเรียนจะมีอัตราการเลื่อนชั้นสูงกว่า
นักเรียน ในท้องถิ่นที่ไม่มีหรือมีบริการสาธารณูปโภคน้อย และท้องถิ่นที่มีไฟฟ้า ใช้นักเรียน
จะมีอัตราการเลื่อนชั้นสูงกว่าท้องถิ่นที่ไม่มีไฟฟ้า ใช้

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
(ม.ป.ป. : 5) ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนต่อของนักเรียน พบว่า
สภาพท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญ คือกลุ่มที่มีอัตราการศึกษาคือสูงจะมีอัตราการ
พร้อมกว่ากลุ่มที่มีอัตราการศึกษาคือต่ำ

ระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษา กับโอกาสทางการศึกษา

แอง เจล ฮาร์ต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527 :

8-9) กล่าวว่า การคมนาคมสมัยใหม่ทำให้ทัศนคติเกี่ยวกับระยะทางของคนเปลี่ยนไป ครูและนักเรียนอาจเดินทางไปโรงเรียนได้ไกลขึ้นและกำหนดว่าระยะทางไกลที่สุดจากบ้านถึงโรงเรียนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นควรอยู่ในระหว่าง 1-1.5 ไมล์ และสมาคมการบริหารโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกาได้กำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ควรอยู่ห่างจากโรงเรียนเป็นระยะทาง 1.5 ไมล์ หรือ 2.370 กิโลเมตร

ประกอบ อยู่ขมบุญ ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดเขตโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตโรงเรียนรัฐบาลในท้องถิ่นการศึกษาที่ 4 ของกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนจะอยู่ห่างจากโรงเรียนไม่เท่ากันแต่ส่วนใหญ่ห่างจากโรงเรียนไม่เกิน 1 กิโลเมตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Majovic (1968 : 7 อ้างอิงจาก นิมิตร อัครวัฒน์, 2521 : 16) ที่ศึกษาสภาพการศึกษาในเมืองมอนเทนนิโกร พบว่านักเรียนไม่มีโอกาสเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาเนื่องจากระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนไกลเกินไป และสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุนทร ไตรรัตน์ (2525 : 64) ซึ่งศึกษาพบว่าระยะทางระหว่างบ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นตัวแปรที่สามารถแยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ โดยเฉลี่ยแล้วนักเรียนที่ศึกษาต่อจะอยู่ห่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาประมาณ 11 กิโลเมตร และสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (2527 : 43) ได้ศึกษาอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าโรงเรียนกับที่พักอาศัยอยู่ไม่ไกลกันมากนัก

กล่าวได้ว่าระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนเป็นตัวแปรสำคัญที่อธิบายถึงโอกาส ที่นักเรียนจะได้เข้าศึกษาหรือไม่ได้เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

การบริการข่าวสารกับโอกาสทางการศึกษา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป โดยเฉพาะในวงการศึกษาว่าสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์ต่อผู้เขารว้อย่างมาก อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ และจากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทไม่น้อยต่อการได้เข้าศึกษาของเยาวชน (สุนทร ไตรรัตน์, 2525 : 24)

ที่อ่านหนังสือพิมพ์หรือห้องสมุดประจำหมู่บ้าน เป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนา ในด้านการศึกษาอย่างชัดเจน การที่คนได้อ่านได้เห็นก็จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง ได้มาก เกิดความอยากรู้อยากเห็นซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาเล่าเรียน (วังสรวศ์ ทิมพันธุ์พงษ์, 2527 : 67) และจากการศึกษาของสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (2527 : 59) พบว่านักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นั้นได้รับอิทธิพลสูงจากสื่อสารมวลชน เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2521 : 13) ได้ศึกษาพบว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นแหล่งให้ข่าวสารและความรู้แก่ประชาชนทั่วไป จันทนา เนติกร (2521 : 118) ได้ศึกษาพบว่า การรับข่าวสารของนักเรียนที่เข้าเรียนต่อ ในระดับมัธยมศึกษาชั้น สื่อมวลชนเป็นแหล่งข่าวสารที่สำคัญมาก สุนทร ไตรรัตน์ (2525 : 62-72) ศึกษาพบว่านักเรียนที่อ่านหนังสือพิมพ์และนักเรียนที่ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ มีโอกาสในการเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาแตกต่างกันอย่างมาก นักเรียนที่อ่านทุกวันและอ่านสัปดาห์ละ 5-6 วัน มีโอกาสในการเข้าศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่อ่านสัปดาห์ละ 1-2 วัน และนักเรียนที่ไม่อ่านเลย เพราะหนังสือพิมพ์ชี้ให้เห็นประโยชน์ของการศึกษา ทราบความเคลื่อนไหวความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งทำให้นักเรียนมีความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคตของตนแตกต่างกัน ผู้ที่อ่านประจำจึงมีความหวังสูงและสนใจที่จะศึกษาต่อเพื่ออนาคตของตนมากขึ้นกว่าผู้ที่ไม่ได้อ่าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนในหมู่บ้านที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาว่าหมู่บ้านที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกันหรือไม่
2. เพื่อศึกษาว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านด้านใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับ โอกาสทางการศึกษา

3. เพื่อประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

สมมติฐานในการวิจัย

ในการศึกษาโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนในหมู่บ้านที่มีปัจจัยต่างกันทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิจัยคือ หมู่บ้านที่มีปัจจัยต่างกันทางเศรษฐกิจและสังคม นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน ดังนี้

1. หมู่บ้านที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกันคือ หมู่บ้านที่ประชาชนมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินต่างกัน มีปริมาณการถือครองที่ดินต่างกัน รายได้ต่างกัน ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างกัน และห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน ดังนี้

1.1 หมู่บ้านที่ประชาชนมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

1.2 หมู่บ้านที่ประชาชนมีปริมาณการถือครองที่ดินต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

1.3 หมู่บ้านที่ประชาชนมีรายได้ต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

1.4 หมู่บ้านที่อยู่ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

1.5 หมู่บ้านที่อยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2. หมู่บ้านที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกันคือ หมู่บ้านที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนต่างกัน มีปริมาณการจัด

ประชุมสัมมนาต่างกัน มีปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่างกัน คณะกรรมการ
ศึกษาแสดงบทบาทมากน้อยต่างกัน มีอัตราการใช้ไฟฟ้าต่างกัน ระยะห่างจาก
โรงเรียนมัธยมศึกษาต่างกัน และมีปริมาณการให้บริการข่าวสารต่างกัน
นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน ดังนี้

2.1 หมู่บ้านที่มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาส
เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.2 หมู่บ้านที่มีปริมาณการจัดฝึกอบรม ต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาส
เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.3 หมู่บ้านที่มีปริมาณในการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่างกัน นักเรียน
จะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.4 หมู่บ้านที่คณะกรรมการการศึกษาแสดงบทบาทมากน้อยต่างกัน
นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.5 หมู่บ้านที่มีอัตราการใช้ไฟฟ้าต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาสเข้าศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.6 หมู่บ้านที่มีระยะห่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาต่างกัน นักเรียน
จะมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

2.7 หมู่บ้านที่มีปริมาณการให้บริการข่าวสารต่างกัน นักเรียนจะมีโอกาส
เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การศึกษาโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนในหมู่บ้าน
ที่มีปัจจัยต่างกันทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ จะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้ทราบลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม
ของหมู่บ้านกับโอกาสในการเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษา

2. ทำให้ทราบปัญหา ข้อเสนอแนะและแนวทางในการขยายโอกาส
ทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

3. เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานทางการศึกษาที่รับผิดชอบในการดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการที่จะช่วยกันพัฒนาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่หมู่บ้านในจังหวัดสงขลา

จำนวน 945 หมู่บ้าน ใน 121 ตำบล 11 อำเภอ และ 4 กิ่งอำเภอ

2. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ประกอบด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคมของหมู่บ้าน ดังนี้

2.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

2.1.1 เอกสารสิทธิ์ จำแนกเป็น

- ที่ดินทำกินของประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเอกสารสิทธิ์ประเภท นส.3 หรือ นส. 3 ก.
- ที่ดินทำกินของประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเอกสารสิทธิ์ประเภท ใบจอง, สค. 1, สทก. หรือไม่มีเอกสารสิทธิ์

2.1.2 ปริมาณการถือครองที่ดิน จำแนกเป็น

- หมู่บ้านที่ประชาชนมีปริมาณการถือครองที่ดินสูง
- หมู่บ้านที่ประชาชนมีปริมาณการถือครองที่ดินปานกลาง
- หมู่บ้านที่ประชาชนมีปริมาณการถือครองที่ดินต่ำ

กำหนดค่าสูง ปานกลางและต่ำ โดยนำปริมาณการถือครองที่ดินของหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาแบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น แล้วนำปริมาณการถือครองที่ดินของแต่ละหมู่บ้านมาเทียบ จัดลงในช่วงชั้นต่าง ๆ ตามปริมาณที่กำหนด

2.1.3 รายได้ จำแนกเป็น

- หมู่บ้านที่ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยสูง
- หมู่บ้านที่ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยปานกลาง
- หมู่บ้านที่ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่ำ

กำหนดค่าสูง ปานกลางและต่ำ โดยนำรายได้เฉลี่ยของหมู่บ้าน
กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาแบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น แล้วนำรายได้เฉลี่ยของแต่ละหมู่บ้านมาเทียบ
จัดลงในช่วงชั้นต่าง ๆ ตามปริมาณที่กำหนด

2.1.4 ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จำแนกเป็น

- โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือห่างจาก
หมู่บ้านไม่เกิน 5 กิโลเมตร
- โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน
เกิน 5 กิโลเมตร ถึง 10 กิโลเมตร
- โรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน
เกิน 10 กิโลเมตรขึ้นไป

3.1.5 สถานที่ท่องเที่ยว จำแนกเป็น

- สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในหมู่บ้านหรือห่างจากหมู่บ้าน
ไม่เกิน 5 กิโลเมตร
- สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ห่างจากหมู่บ้านเกิน 5 กิโลเมตร
ถึง 10 กิโลเมตร
- สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ห่างจากหมู่บ้านเกิน 10 กิโลเมตรขึ้นไป

2.2 ปัจจัยทางสังคมประกอบด้วย

2.2.1 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน จำแนกเป็น

- ตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม
- ตั้งบ้านเรือนกระจายเป็นแนวยาว
- ตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามที่ทำกิน

2.2.2 การฝึกอบรม จำแนกเป็น

- มีปริมาณการฝึกอบรมสูง
- มีปริมาณการฝึกอบรมปานกลาง
- มีปริมาณการฝึกอบรมต่ำ

กำหนดค่าสูง ปานกลางหรือต่ำ โดยนำปริมาณการฝึกอบรม
ของหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาแบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น แล้วนำปริมาณการฝึกอบรม
ของแต่ละหมู่บ้านมาเทียบ จัดลงในช่วงชั้นต่าง ๆ ตามปริมาณที่กำหนด

2.2.3 การจัดกิจกรรมทางศาสนา จำแนกเป็น

- มีปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาสูง
- มีปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาปานกลาง
- มีปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่ำ

กำหนดปริมาณสูง ปานกลางและต่ำ โดยนำปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาของหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาแบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น แล้วนำปริมาณการจัดกิจกรรมทางศาสนาของแต่ละหมู่บ้านมาเทียบ จัดลงในช่วงชั้นต่าง ๆ ตามปริมาณที่กำหนด

2.2.4 บทบาทของคณะกรรมการการศึกษาในการส่งเสริม

การศึกษา จำแนกเป็น

- คณะกรรมการการศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาสูง
- คณะกรรมการการศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาปานกลาง
- คณะกรรมการการศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาต่ำ

กำหนดค่าสูง ปานกลาง และต่ำ โดยนำปริมาณการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาแบ่งเป็น 3 ช่วงชั้น แล้วนำปริมาณการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของแต่ละหมู่บ้านมาเทียบ จัดลงในช่วงชั้นต่าง ๆ ตามปริมาณที่กำหนด

2.2.5 การมีไฟฟ้าใช้ จำแนกเป็น

- จำนวนครัวเรือนร้อยละ 50 ขึ้นไป มีไฟฟ้าใช้
- จำนวนครัวเรือนน้อยกว่าร้อยละ 50 มีไฟฟ้าใช้

2.2.6 ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษา

ที่อยู่ใกล้ที่สุดจำแนกเป็น

- ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้ที่สุด ไม่เกิน 5 กิโลเมตร
- ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้ที่สุด เกิน 5 ถึง 10 กิโลเมตร

- ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้เกิน 10 กิโลเมตรขึ้นไป

2.2.7 การให้บริการข่าวสาร จำแนกเป็น

- มีป้ายประกาศ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหรือห้องสมุดและกระจายเสียงตามสาย
- มีบริการข่าวสาร ตามรายการข้างต้น
จำนวน 1-2 รายการ
- ไม่ให้บริการข่าวสาร

4. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่โอกาสในการเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยศึกษาจากร้อยละของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2533 และเข้าศึกษาต่อ ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2534

นิยามศัพท์

การวิจัยครั้งนี้ได้นิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. ผู้นำหมู่บ้าน หมายถึงผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงมาจากประชาชนในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้านเป็นนักปกครองที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ซึ่งเป็นตัวแทนของทุกกระทรวง ทบวงกรมในระดับหมู่บ้าน

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน หมายถึงสภาพของหมู่บ้านในเรื่องเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ประมาณการถือครองที่ดิน รายได้ ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม และที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยว

3. ปัจจัยทางสังคมของหมู่บ้าน หมายถึงสภาพของหมู่บ้านในเรื่องของลักษณะการตั้งบ้านเรือน การจัดประชุมอบรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา บทบาทของคณะกรรมการการศึกษา การมีไฟฟ้าใช้ การคมนาคม และการให้บริการข่าวสาร

4. เอกสารสิทธิ์ หมายถึงเอกสารที่ทางราชการออกให้แก่ประชาชน เพื่อแสดงเป็นหลักฐานในการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน

5. ปริมาณการถือครองที่ดิน หมายถึงจำนวนที่ดินที่ครอบครองมีสิทธิ์ครอบครอง และใช้ประโยชน์หรือแสวงหาประโยชน์ได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ค่าสัมปะทาน หรือค่าตอบแทนอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน
6. รายได้ หมายถึง เงิน ผลผลิต และ/หรือ ค่าตอบแทนซึ่งไม่เป็นตัวเงิน ของบุคคลในครอบครัวยุบรวมตลอดทั้งปี
7. โรงงานอุตสาหกรรม หมายถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งผลิต หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ซึ่งหมายความรวมทั้ง โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กและอุตสาหกรรมในครอบครัว
8. สถานที่ท่องเที่ยว หมายถึงแหล่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน ซึ่งอาจเป็นสถานที่ทางธรรมชาติ สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม
9. ลักษณะการตั้งบ้านเรือน หมายถึงลักษณะของกลุ่มบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนั้น ซึ่งจำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ การตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม การตั้งบ้านเรือนกระจายตามแนวยาวและการตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามที่ทำการ
10. การฝึกอบรม หมายถึงกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ หรือเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ในการดำรงชีวิต และ/หรือ การประกอบอาชีพ โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งที่จัดโดยหน่วยงาน องค์กรของรัฐและเอกชน
11. กิจกรรมทางศาสนา หมายถึงกิจกรรมที่วัด องค์กรของศาสนา หรือศาสนิกกร่วมกันจัดขึ้นในฐานะศาสนิกชน ทั้งนี้อาจเป็นกิจกรรมเพื่อการเผยแพร่ศาสนา กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และกิจกรรมที่ศาสนสถานจัดขึ้นเพื่อบริการ เพื่อสงเคราะห์ หรือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเช่นทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ให้บริการที่พักนักเรียนชาย ให้ทุนการศึกษา อุปสมบทภิกษุหรือภิกษุณี ตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ตั้งห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ เทศมหาชาติ สอนปรีชาธรรม สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สอนในสถานศึกษา โครงการพระธรรมทูต ธรรมสัญจร เผยแพร่ธรรมทางสื่อมวลชน

12. บทบาทของคณะกรรมการการศึกษา หมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียนหรือหมู่บ้านซึ่งคณะกรรมการการศึกษาเข้าไปดำเนินการ หรือร่วมดำเนินการกับองค์กรอื่น ๆ เช่น จัดกิจกรรมหาทุนการศึกษา การรณรงค์ให้เด็กเข้าเรียนในระดับต่าง ๆ การแนะแนวการศึกษา ฯลฯ ทั้งนี้จะไม่หมายความรวมถึงการที่คณะกรรมการการศึกษาคนใดคนหนึ่ง เข้าไปร่วมดำเนินการโดยลำพังตนเอง ซึ่งไม่ได้ดำเนินการในนามขององค์กรของคณะกรรมการ

13. โอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หมายถึงการที่นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2533 เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2534

14. ระดับมัธยมศึกษา หมายถึงการศึกษาหลังจากการศึกษาภาคบังคับ โดยอาจจะเป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือหลักสูตรอื่นใด ที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองให้มีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น